

571

79

$\frac{2}{L-44}$

ԿՐՕՆ-ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

88

ԿՐՕՆ
ԵՐ
ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓՐՕՖ. Լ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ «ՍԻՆԱՄԻԹ»

ԴԱՆԻԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

1929

2
4-44

2010

2
L-44

ԿՐՕՆ

ԵՒ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

Կրօնի հարցին մէջ կարեւոր խնդիրներէն մին ալ ընկերային հարցերու հետ անոր յարաբերութիւնն է: Այսօր աշխարհ ամէն ժամանակէ աւելի բուռն կերպով կը պայքարի տնտեսական, ընկերային, քաղաքական ու ազգային կարեւոր խնդիրներու հետ: Մարդիկ արմատական ու վերջնական լուծում մը կը փնտռեն այս խնդիրներուն որ ամէն օր աւելի մեծ յուզման կ'ենթարկեն ընկերութիւնը: Այս հետազոտութեան առիթով համակրալից ուշադրութիւն կը գրաւեն նաեւ կրօնական կազմակերպութիւնները, որոնց գործն է մանաւանդ մարդոց հանգիստն ու երջանկութիւնն ապահովել: Լրջօրէն կը հարցուի թէ կրօնն ստոյգ ծանօթութիւն ու դարման ունի՞ կարեւոր ու կենսական այս խնդիրներուն վերաբերող:

Ահա մին այն դժուար խնդիրներէն որոնց առջեւ կը գտնուին այսօր կրօնական կազմակերպութիւնները: Կրօնն ընկերային հարցերու հետ յարաբերութիւն ունի՞ թէ չունի և, եթէ ունի, ի՞նչ է այն:

Շատեր անցեալին մէջ «իրաւունքը զօրաւորին է» սկզբունքին յարելով կուռի և պատերազմի կողմնակից եղան և պնդելով թէ միջազգային խաղաղութեան հաստատման միակ միջոցն է ուրիշներու վրայ գերիշխանութիւն ունենալ՝ ուղեցին օրինաւոր հանգամանք մը տալ իրենց համոզման: Յաւալի է որ այս սկզբունքը շատ անգամ փորձուեցաւ մարդոց հանգստեան ու եր-

52426-Կ.Կ.

2001

39345-67

Նանկութեան ի վնաս : Քանի՛ ջանի ազգեր գերիշխանական այս ձգտումին պատճառով թէ՛ իրենք կործանեցան և թէ՛ ուրիշներ կործանեցին : Մարդիկ որ իրարու անգամակից են ու ամէն բանի մէջ իրարու շահակից՝ չեն կրնար անշուշտ իրենց անձնական երջանկութիւնն ապահովել , իրարու կործանման համար աշխատելով : Կարելի է ըսել թէ այս սկզբունքն ամբողջովին անանկացած է այն աւերակոյտերով զորս թողուց մարդկութեան :

Շատեր ալ , կարծելով թէ մարդկային ընկերութեան հանդիստ ու խաղաղ չըլլալուն բուն պատճառը տնտեսական անհաւասարութիւնն ու անիրաւութիւններ են , պնդեցին թէ արդի տնտեսական կարգն ու սարքը վերիվայր շրջելով կարելի է բարելաւել մարդոց ընկերային վիճակը և ապահովել անոնց երջանկութիւնը : Իրաւ , մարդոց նիւթական վիճակը բարելաւել կարելոր է , բայց անոնց իրական երջանկութիւնը նիւթական պէտքերէ աւելի խորին բաներու հետ առնչութիւն ունի : Եւ հասկցուած է թէ տնտեսական կացութեան բարեկարգումով անհնար է մարդոց երջանկութիւնն ապահովել : Փորձով հաստատուած է մանաւանդ թէ բռնութեան ու խտրութեան դիմելով երկրի մը վիճակը ոչ թէ կը բարեկարգուի , այլ երկիւղալի հանգամանք կը ստանայ : Կարելի չէ բարեկարգութիւնը պատրաստ հաստատի պէս գնել ու ժողովրդին հազցնել բռնի : Իրական յոռաջդիմութեան պայմանն է ներքին կատարելագործում ու բարոյական զարգացում :

Ուրիշներ խորհեցան թէ նոր օրէնքներ գնելով և միջազգային դաշինքներ կնքելով կարելի է խաղաղութիւն հաստատել : Սակայն օրէնքներն ու դաշինքները մեծ տագնապներու ժամանակ ստնակոխ կ'ըլլան , վասն զի չեն կրնար իրենց տրամադրութիւններուն գործա-

զրութեան իբր հիմ ծառայել , և ուստի սպասուած խաղաղութեան յոյսն ի դերեւ կ'ելլէ : Կնքուած դաշինքներն իրական խաղաղութիւն այն ժամանակ միայն կ'ապահովեն , երբ մարդիկ իրենց անձնական կիրքերէն զերծանին և սրտով ու մտքով անկեղծութեան տիրանան : Օրէնքներն ու կանոններն ինքնին խաղաղութիւն չեն կրնար ապահովել :

Նայինք թէ կրօնի տեսակէտն ի՛նչ է այս մասին և ի՛նչ կը սորվեցնէ : Նախ , կրօնը կ'ընդունի թէ արնտեսական ու քաղաքական խնդիրներն էապէս բարոյական ու հոգեւոր խնդիրներ են , թէ ընկերային կեանքի անկանոնութիւններն իսկապէս անձնական կեանքի բարոյական ու հոգեւոր անկանոնութենէն ծագում կ'առնեն , և կը պնդէ թէ բոլոր այս խնդիրներուն իրական ու տեւական լուծումը հնարաւոր է միմիայն բարոյական ու հոգեւոր ուղիղ սկզբունքներով : Ուստի կ'աշխատի որ մարդիկ սրտի և մտքի փոփոխութիւն կրեն բարոյական ու հոգեւոր ուղղութեամբ , և այսպէս անհատներն ու բնականաբար ալ մարդկային հաւաքականութիւնը բարեկարգուի այսօր :

Ընկերային դժուարին հարցերու լուծման համար կրօնն օրինադիճներ կամ քաղաքային դաշինքներու ծրագիրներ չներկայացներ : Այդ դրութեամբ չձեռնարկեր լուծել զանոնք : Կրօնի սահմանէն ու իրաւասութենէն դուրս է այդ : Կրօնը ցոյց կու տայ ուղիղ այն սկզբունքները որոնց վրայ հիմնուելու են օրէնքներն ու քաղաքականութեան դաշինքները : Կը ներկայացնէ նաև հոգեւոր զօրութիւնն ու բարոյական այն կորովը որ անհրաժեշտ են օրէնքներուն ու դաշինքներուն գործադրումն ապահովելու համար : Նմանապէս կը հաւատայ թէ մարդկութիւնն այդ հոգեւոր զօրութիւնն ու բարոյական կորովը Աստուծմէ միայն կրնայ ստանալ :

Այսպէս ցոյց կու տայ տիեզերքի տէր, ամէն բարեաց ու օրհնութեան աղբիւր, սրբութեան ու խաղաղութեան պահապան միակ Աստուածը, և կ'ուզէ որ բոլոր մարդիկ այս զգացումով տոգորուին ու այս զգացումով վարուին իրարու հետ, վասն զի իրական երջանկութիւն միայն այս կերպով հնարաւոր է ամէնուն ալ համար:

Եթէ արժանապէս խորհուի, իրօք շատ ուղիղ է կրօնի այս հայեացքը ընկերային բարեկարգութեան մասին: Եթէ կարելի ըլլար երջանկութիւն ստանալ լոկ օրէնքներով ու կանոններով, անիրաւութեան ու բռնութեան յռեգոյնը պիտի չտեսնուէր այն երկիրներուն մէջ որոնք ամէնէն լաւ կանոններն իրենց ուղեցոյց ընտրած են: Եթէ լոկ դաշինքի կնքումով լուծուէին միջազգային խնդիրները, աւերակոյտերու չէին վերածուեր երկիրները: Անօգուտ է մտածել թէ միջազգային խաղաղութիւն կ'երաշխաւորուի միջազգային դաշինքներու կնքումով, նորանոր կանոններու և օրէնքներու հաստատմամբ, սպառազինութեան սահմանափակումով, մաքսի և այլ տուրքերու ի նորոյ կանոնաւորմամբ, գործաւորներու օրավարձի և աշխատութեան ժամի վերաբերեալ որոշումներով և ուրիշ նման ձեռնարկներով:

Ընկերային հարցերն ասոնցմէ աւելի խորին արմատներ ունին: Նախանձով ու ատելութեամբ, չարութեամբ ու կասկածով լեցուն ընտանիքի մը մէջ անհնար է հանգիստ ու խաղաղութիւն ապահովել տան կարասին նորոգելով: Աշխարհ մեծ ընտանիք մ'է: Իրական ու տեւական խաղաղութիւն անհնար է, մինչեւ մտքի ու բարքի անկեղծութիւն չգոյանայ ազգերու և անհատներու միջև: Օրէնքներ ու կանոններ խնդիրներու արտաքին հանգամանքով միայն կ'ղբաղին: Որպէս զի անոնք ուղիղ ըլլան և ուղիղ գործադրուին, պէտք է նախ ան-

կարգութեան ու անկանոնութեան պատճառները վերցնել: Երբ ազգեր իրարու հանդէպ եղբայրական զգացում չունին, քաղաքական դաշնադրութիւնները նոր կռուի մը պատրաստուելու համար զինադուր մը կ'ըլլան, կամ առժամեայ հաշտութենէ տարբեր բան մը չեն ըլլար: Քաղաքական, ազգային, տնտեսական, ճարտարական ամէն խնդիրներ վերջի վերջոյ անհատական փոխադարձ յարաբերութիւններու խնդիրներ են: Յորչափ ծախողը միշտ աշխատի ամէնէն սուղ ծախելով խաբել գնողը, գնողն ամէնէն աժան գնելով խաբել ծախողը, գործատէրը նուազագոյն վարձով ստանալ մեծագոյն ծառայութիւնը, գործաւորն ալ նուազագոյն աշխատութեամբ առնել ամենամեծ վարձքը, այսինքն ցորչափ անհատներու փոխադարձ յարաբերութիւնը անձնական շահու վրայ հիմնուած մնայ, անկարելի է որ ընկերային ու միջազգային հարցեր օրէնքներով ու կանոնադրութիւններով լուծուին: Ընդհակառակն, երբ մարդոց ու բնականաբար ազգերու միջև խաղաղութեան, ճշմարտութեան ու եղբայրութեան ոգի հաստատուի, ու իրարու փոխադարձ յարաբերութիւններուն մասին խղճի նոր հայեցակէտ մը ստանան, ինքնին կը հաստատուին այն բարեացակամութիւնը, խաղաղութիւնն ու արդարութիւնը, որոնց իրագործման համար կը ձգնին օրէնքներն ու կանոնները: Իսկ եթէ մարդիկ անձնական օգուտի համար իրենց յարաբերութեան չրջանակը սեղմն մասնաւոր ցեղի, լեզուի, երկրի կամ կրօնի մը զգացումով, փոխանակ իրարու մտենալու կը հեռանան իրարմէ: Համաշխարհային խաղաղութիւն ստանալու համար համաշխարհային եղբայրականութեան զգացում պէտք է: Պէտք է որ մարդիկ բարձր տեսակէտ ունենան:

Ասոր համար շատ օգտակար կը համարինք Յիսու-

սի կեանքն ուսումնասիրել և հասկնալ անոր հայեացքը ընկերային հարցերու վրայ և այն սկզբունքները զորս ինք կը ներկայացնէ: Յիսուսի նպատակն էր արմատական փոփոխութիւն ու նորոգութիւն յառաջ բերել մարդկային ընկերութեան կեանքին մէջ, մարդոց փոխադարձ յարաբերութիւններն ամբողջովին նոր հիմնքու վրայ դնելով նոր մարդկութիւն մը յառաջ բերել: Այս նպատակն ի գլուխ հանելու համար օրէնքներ չտուաւ, այլ միայն ընտրեց՝ անհատներու ազդելով ընկերութիւնը բարեկարգել և իր ճիգերը բարոյականի նուիրելով դժուարին խնդիրները լուծել: Անոր կեանքն այս տեսակէտով ուսումնասիրելով պիտի լուսաւորուինք արդի խնդիրներուն մասին:

Ինչպէս այսօր, նոյնպէս Յիսուսի օրով, այլազան կուսակցութիւններ կային հակընդդէմ նպատակներով: Զոր օրինակ, Հրեաներու և Հռոմայեցիներու միջև թշնամութիւն կար այժմու միջազգային հակառակութեանց չափ խոր ու սաստիկ: Պաղեստինու սուրբ երկիրը, ուր ամէն քար, բլուր ու գետ կրօնական ու ազգային յիշատակներ կը զարթուցանէին Հրեաներուն մէջ, կոպակաչտ Հռոմայեցիներու ստից կոխան եղած էր և Մովսէսի ժողովուրդը Հռոմի լուծին ենթարկուած: Այս կացութիւնը որու ընդհանուր գիծերը երկու բառով բացատրեցինք՝ կը բաւէ երեւակայել տալ թէ Հրեաներ ի՞նչ ոխ ու ատելութիւն կը սնուցանէին Հռոմայեցիներու դէմ և թէ ի՞նչ յաւիտենական ու անչէջ թշնամութիւն կար այդ երկու ազգերուն միջև: Հռոմայեցիք Հրեաները մարդկութեան ընդհանուր թըշնամի կը համարէին: Հրեաներն ալ Հռոմայեցիներն անթլիատ չուն կ'անուանէին ու կ'արհամարհէին: Երբ այսքան խոր թշնամութեամբ լեցուած երկու ազգեր նկատի առնուին, համերաշխութեան օրէնքներ ու կա-

նոններ ի՞նչ կարեւորութիւն կ'ունենան: Սակայն Յիսուս երկուքն ալ մարդ և նոյն Աստուծոյ զաւակ համարեցաւ և երկուքին ալ սորվեցուց այս հայեացքով նկատել զիրար և այս հայեացքով վարուիլ իրարու հետ: Բնականաբար իրարու արեան ծարաւի Հրեան ու Հռոմայեցին նոր հայեացակէտ մը ստացան և Յիսուսի միտքն հասկցողներուն մէջ եղբայրական անկեղծ զգացում տիրեց փոխան թշնամութեան:

Հրեայ ազգին մէջ ալ ծայրայեղ կուսակցութիւններ կային իրարու ոխերիմ թշնամի: Զոր օրինակ, ծայրայեղ ազգասէրներու կուսակցութիւնը, որ ամէն առիթէ օգուտ քաղելով կը ջանար բռնակալ Հռոմայեցիներու լուծէն ազատիլ, կը դժկամակէր տուրք վճարել անոնց և ապստամբութիւն կը յարուցանէր: Միւս կողմէ կային մաքսատուրք գանձող Հրեաներ, որոնք ազգասէր կուսակցութեան կը հակառակէին, վասն զի իրենց չաճը կը պահանջէր որ Հռոմէական իշխանութիւնը տւէր Պաղեստինու մէջ: Ասոնք մաքսատուրք գանձելու համար Հռոմայեցիներէն պաշտօն կ'առնէին և գանձումի պահուն ժողովրդին ամէն տեսակ զրկում ու անիրաւութիւն կ'ընէին: Այս կուսակցութիւնները, երկուքն ալ Հրեայ ըլլալով հանդերձ, իրարու սաստիկ թշնամի էին: Ազգասէրներու կուսակցութիւնը բռնակալ Հռոմայեցիներէ ետքը Հրեայ այս մաքսաւորները կ'ատէր, այնպէս որ այս երկու կուսակցութիւններուն միջև հաշտութեան միջոց մը գտնել ոչ միայն անկարելի, այլ և աներեւակայելի էր: Թերևս լուծման միակ հնարը սա էր որ մէկ կուսակցութիւնը միւսն ամբողջովին ընաճնջէր: Յիսուս դարձեալ այս խնդրին մէջ ալ ապշեցուցիչ զօրութիւն մը ցոյց տուաւ, զի իր աշակերտներէն մին, Սիմէօն, ծայրայեղ ազգասէր կուսակցութեան կը պատկանէր, ուրիշ մը, Մատթէոս, մաք-

սաւորներու կուսակցութեան: Կրնանք երեւակայել թէ, երբ ատնք ատաջին անգամ իրարու դէմ առ դէմ եկան Յիսուսի քով, ազգասէր Սիմէօն ռիով ու ատելութեամբ վառուած ի՛նչպէս կ'ուզէր ազգադաւ մաքսաւորին կեանքին վերջ տալու համար գործածել սուրբ զոր միշտ իր քով կը պահէր: Սակայն Յիսուս իր հրահանգութեամբ ու կեանքին օրինակ զանոնք իրարու բարեկամ ու եղբայր դարձուց: Քով քովի կը նստէին և նոյն սեղանէն կ'ուտէին: Այդ երկու անձերն իրարու հետ հաշտեցնելու ուրիշ ի՛նչ միջոց կար: Ծայրայեղ ազգասէր Սիմէօն կրնար սպաննել մաքսաւոր Մատթէոսը: Սակայն կուսակցական վէճն ատով չէր փակուեր, այլ աւելի կը սաստկանար: Արդարեւ սպառնական գրութիւնը մարդկային խնդիրները չլուծեր, այլ աւելի կը ծանրացնէ: Եթէ մարդիկ սորվին ուրիշներու օգտին համար զոհողութիւն ընել փոխանակ միայն իրենց օգուտը մտածելու և ուրիշ ամէն խնդիրներ անոր ստորագաս ընելու, և սէրը ամէն բանէ բարձր համարին փոխանակ ամէն չնչին պատճառով թշնամութիւն սնուցանելու, այն ժամանակ, միայն այն ժամանակ կ'երաշխաւորուի միջազգային իրական խաղաղութիւն:

Անգամ մը Յիսուսի եկան երկու եղբայրներ, որոնք իրենց միջև վէճ ունէին հանգուցեալ իրենց հօր ժառանգութիւնը բաժնելու մասին: Մին ժառանգութեան մեծագոյն բաժինը, նոյն իսկ ամբողջութիւնն, առնելով կ'ուզէր անբաժին թողուլ միւսը: Երկրորդը սաստիկ վշտանալով Յիսուսի եկաւ ու ըսաւ, «Տէր, սա եղբօրս ըսէ որ բաժնէ մեր հայրէն թողուած ժառանգութիւնը:» Խնդիրն օրէնքով կարգադրել թէ՛ գիւրին էր և թէ՛ յուսալի էր Յիսուսէ: Սակայն արդարութիւնն օրէնքի համեմատ գործադրելով և ժառան-

գութիւնը բաժնելով պիտի չմեղմանար այն եղբայրներուն թշնամութիւնը, այլ աւելի պիտի սաստկանար: Ուստի Յիսուս, «Ո՛վ զիս ձեզի դատաւոր ու բաժանարար կարգեց,» ըսաւ ու կարծեա ձեռնպահ ըլլալ ուզեց: Այս պատասխանն ամէնն սքանչացուց: Մարդոց խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնն իրեն նպատակ ընտրող Յիսուս ի՛նչ շարժառիթով ուզեց չէզոք մնալ այս խնդրին մէջ: Անշուշտ շատ գիւրին էր պարզ խնդիր մը օրինական տրամադրութեան մը պատշաճեցնելու լուծել: Յիսուսի ալ կարելի էր այդպէս շարժիլ: Սակայն անոր նպատակը չէր այդ ժառանգութիւնը երկու ժառանգորդներուն մէջ բաժնել արդարութեան օրէնքով, այլ մանաւանդ զանոնք, այսինքն եղբայրական զգացումը ոտնակոխ ընելու աստիճան իրարու հետ կռուող երկու եղբայրները, իրարու հետ հաշտեցնել: Եւ այս՝ ժառանգութեան արդար բաժանումէն աւելի կարեւոր էր: Ուստի այդ երկու եղբայրներուն նայելով մէկ խօսք միայն ըսաւ, «Զգուշացէք ազահութենէ,» վասն զի երբ ազահութիւնը վերնայ, կը լուծուի խընդիրը: Սիրոյ և եղբայրութեան ոգին ի բնէ իրաւունք ու արդարութիւն յառաջ կը բերէ: Ընդհակառակն, երբ եղբայրական զգացում չըլլայ, արդարութեան գործադրմամբ անգամ երջանկութիւն չապահովուիր և կռուի պատճառներ չեն վերնար մարդոց մէջէն: Օրէնքներ կրնան իրաւունքի և արդարութեան գործադրութիւնն ապահովել, սակայն չեն կրնար վէճի զգացումը մարդոց մէջէն վերցնել ու եղբայրական զգացում ծնուցանել: Երբ ազահութիւն ու ընչասիրութիւն որ կռուի ու վէճի պատճառ են՝ վերցուին, իրաւունքը բնական կերպով կը յարգուի, և մարդիկ իրարու զօնողութիւն կ'ընեն փոխանակ անիրաւութեան:

Ուրիշ անգամ մը Հրեայ երեւելիներ ապօրինաւոր

յարարերութեան մէջ բռնուած կին մը բերին Յիսուսի ,
 և ըսելով թէ , ըստ Հրէական օրէնքի , քարկոծման
 արժանի է , հարցուցին . « Դուն ի՞նչ կ'ըսես : » Յի-
 սուս գլուխը դէպ ի վար ծռելով լուս մնաց ամօթէն :
 Հրեայ երեւելիներն օրէնքին գործադրումը և կնոջ
 քարկոծումը պահանջելով նորէն հարցուցին յամառօ-
 րէն : Յիսուս ստիպուեցաւ պատասխանել : Բայց Յի-
 սուսի համար բուն խնդիրն ուրիշ բնութիւն ունէր :
 Ապօրինաւոր ընթացքի մէջ գտնուող կինը պատժի
 արժանի էր : Սակայն աւելի կարեւորն էր մէկ կողմէ
 կինն իր չար ընթացքէն դարձնել , միւս կողմէ նոյն
 մեղքը գործող բայց չբռնուելով օրէնքի առջև մաքուր
 Կրեւցող ամբարտաւաններն իրենց կեղծաւորութենէն
 արթնցնել : Յիսուս իր խօսքը արտաքուստ վայելչա-
 զգեստ բայց սրտով կեղծաւոր այս մարդոց ուղղելով
 ըսաւ , « Ձեզմէ ով որ անմեղ է՝ նախ ան թող քար նե-
 տէ անոր : » Թշուառ կնոջ վիճակին վրայ չգլխացող և
 անողորմ այս մարդոց ի տես Յիսուս ամօթէն դարձ-
 տալ վար ծռեց իր գլուխը և լուս մնաց : Կին մը փո-
 ղոցներուն մէջ քաշկուտելով խայտառակող այս անամօթ
 անձերն իրենց խիղճերէն խայթուեցան այդ պատաս-
 խանով և մէկիկ մէկիկ հեռացան կարմրած գէմքերով :
 Յիսուս իր շուրջ նայելով տեսաւ թէ կինէն զատ ոչ
 ոք մնացած էր : Դարձաւ կնոջ ու ըսաւ , « Ես ալ չեմ
 գատապարտեր քեզ , գնա և այսուհետեւ մի մեղանչեր : »
 Յիսուս ուղիղ վճիռ առաւ , վասն զի կինն օրէնքով
 դատապարտել ուրիշ բան պիտի չնշանակէր , այլ զայն
 կործանել , միւսներուն ալ իրենց կեղծաւորութեան մէջ
 յարատեւել տալ : Ասոր համար Յիսուս ուզեց կինը
 մեղքէն արթնցնել , միւսներն ալ իրենց կեղծաւոր
 խիղճերէն : Խնդրին ճշմարիտ լուծումն այս կերպով
 միայն կարելի էր : Օրէնքը լուկ շնութիւնը կը պատժէ ,

սակայն ցանկալէ չազատեր : Ընտանեկան սրբութեան և
 անձնական սրբութեան համար պէտք է սուրբ ըլլալ
 հոգիով : Անձնական ու ընկերային սրբութիւնն ալ
 միայն այս կերպով կ'ապահովուի :

Այն ժամանակ երկիրը զինուորական բռնապետու-
 թեան տակ էր : Ժողովրդէն ըստ քմաց հարկ կը գան-
 ձուէր : Մարդիկ այդ պատճառով ամէն տեսակ զրկման
 ու բռնութեան կ'ենթարկուէին : Հաւաքուած գումա-
 րը բանակին ծանր ծախքերուն , հոյակապ կռատուննե-
 րու և պալատներու շինութեան , զազանամարտերու և
 ըմբշամարտերու և այլազան զուարճութիւններու կը
 յատկացուէին : Յիսուս ալ լիովին կը տեսնէր զայս :
 Հրեաներ չէին ուզեր հարկ վճարել անիրաւ ու հարքս-
 տահարիչ այն պետութեան և աստամբուլութիւն կը յա-
 րուցանէին : Յիսուս այս անիրաւութիւնները տեսնելով
 հանդիման Հրեաներու համաժիտ չեղաւ զանոնք փոխե-
 լու համար : Մինչեւ իսկ , երբ իրեն հարցուեցաւ թէ
 ուղի՞ղ է կայսեր տուրք վճարել , պատասխանեց , « Կայս-
 րինը կայսեր տուէք , Աստուծոյն ալ Աստուծոյ : » Եւ
 երբ ուղղակի իրմէ տուրք պահանջուեցաւ , վճարելու
 դրամ չունենալով աշակերտի մը պատուիրեց ձուկ մը
 բռնել և տուրքը վճարել : Եթէ Հրեաներու փափաքին
 համաձայն վերջ տրուէր Հռոմէական վարչութեան , հա-
 րըստահարիչ այն վարչութեան տեղ Հրէական կոյր ու
 մոլիտանդ վարչութիւն մը պիտի հաստատուէր : Այս ալ
 Յիսուսի նպատակին ու փափաքին հակառակ էր : Վասն
 զի անոր նպատակը չէր ազգ մը նուաճել և ուրիշ մը
 կանգնել : Ընդհակառակն , մարդոց մէջ հաշտութիւն հաս-
 տատել , իրարու հանդէպ անոնց թշնամական նայ-
 ուածքները փոխել և աշխարհի մէջ ճշմարիտ եղբայ-
 րակցութիւն յառաջ բերել : Ասոր համար չուզեց բռնի
 միջոց գործածել ընկերային կացութիւնը բարուքելու-

նպատակով, այլ աշխատեցաւ որ մարդիկ փոխուին բարոյապէս:

Ընկերային հարցերու մէջ Յիսուսի արմատական այս ընթացքը և մանաւանդ անոր անձնական իմաստալից կեանքը մարդոց միտքն ու խիղճն այնպէս փոխեցին այն ժամանակ, ինչպէս ոչ մէկ զօրութիւն կրնար փոխել: Մայրայեկ ազդասէր, հարկահաւաք մաքսաւոր, մոլեռանդ Հրեայ և անթլիատ կռապաշտ Հոռոմայեցի, ամէնը մէկտեղ ապրեցան եղբայրական սիրով: Ասոնք որ մինչև այն ժամանակ անձնասիրաբար ու թշնամաբար կ'ապրէին, կեանքի գործերու մէջ իրենց ամէնէն սրբազան պարտականութիւնն համարեցան ուրիշներու օգնել ու ծառայել: Յիսուսի ալ բուն նպատակն այդ էր: Ինք այդ նպատակն հետապնդելու մասին օրինակ հանդիսանալու համար ամէն մարդ սիրեց անսահման սիրով: Ամէն արհամարհանքի և նախատիքի հակառակ վայրկեան մը չզաղրեցաւ մարդկութիւնը սիրելէ: Ի սէր անոր, կեանքն իսկ զոնել աւելորդ չսեպեց, վասն զի մարդոց մէջ իսկական խաղաղութիւն հաստատելու համար հարկ է որ զիրար սիրեն անոնք: Յիսուս այս սկզբունքին հաւատարիմ մնաց՝ նոյն իսկ իր կեանքին գնով: Եթէ այս կայակէտէն քննենք մենք մեզ, բարեկամութիւնը շատ անգամ անիմաստ ցնորք մը պիտի թուի մեզի: Ոչ թէ ամբողջ մարդկութեան, այլ ընկերոջ ու գործակցի հետ անգամ եղբայրաբար վարուիլ դժուար կու գայ մեզի: Մեր կեանքի կանոնն է մանաւանդ առնել քան տալ, ծառայութիւն ընդունիլ քան ծառայել: Սակայն Յիսուսի համար կեանքի ամենախորին հիմն էր սէր: Յիսուս մարդիկն ազդութեան, կրօնի, ցեղի և ընկերային դիրքի կայակէտէ չէր նկատեր, այլ իբր նոյն Աստուծոյ զաւակները և ամէնն ալ կը սիրէր առանց խորութեան: Ասոր համար ինչպէս արհամարհ-

ուած մաքսաւորներու կ'ընկերանար, նոյնպէս լքուած Սամարացիներու կ'երթար և ընկերութենէ վտարուած բորտոններու հետ կը տեսակցէր: Համոզուած էր թէ տառապող մարդկութիւնը բուժելու և բարեկարգելու մեծագոյն ոյժն ու ազդուագոյն միջոցը սէր է միայն:

Այս է կրօնի դիրքն ու յայտարարութիւնն ընկերային հարցերու հանդէպ: Ճշմարիտ կրօնը մարդոց աչքը իրենց անձերէն վեր, ամենողորմ էակի մը դարձրնելով կը հրաւիրէ զանոնք սիրոյ և անձնազոհութեան և կը մղէ խորհիլ մանուսանդ իրենց պարտականութիւններուն քան անձնական իրաւունքներուն վրայ: Կրօնն այս մասին շատ իրաւունք ունի: Իր պարզ ու զուտ վիճակին մէջ կրօնն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ զԱստուած ու մարդիկ սիրել: Աշխարհս փոխադարձ սիրոյ վրայ հիմնուած է: Անոր բնական կանոնը սէր և դաշնակցութիւն է: Ընկերային կեանքի բոլոր անհարթութիւններուն պատճառը սա է որ մարդիկ չեն հասկնար սիրոյ այս սկզբունքը և գաղանի պէս կը վարուին իրարու հետ: Ընկերային բոլոր հարցերը վերջ ի վերջոյ եւ ու դռնի հարցեր են: Եթէ մարդիկ իրենց յարաբերութիւններուն մէջ իբր հիմ ընդունին սէրը, կարգ կանոն կ'ապահովուի աշխարհի մէջ: Անազայս կը սորվեցնէ կրօնը: Ճշմարիտ հաւատացեալին դիրքը հանդէպ Աստուծոյ, մարդոց և բովանդակ կեանքի՝ սիրոյ դիրքն է: Կրօնասիրութիւնն է սիրոյ այս ոգին ունենալ և անով գործել:

Եթէ այս կայակէտէն քննենք կրօններու պատմութիւնը, թերեւս բոլորովին յուսահատինք: Կրօնը, փոխանակ մարդոց վէճերը փարատելու և զմարդիկ իրարու նեցուկ ու օգնական դարձնելու, դժբախտաբար անհաշտ կերպով իրարմէ բաժնած է զանոնք, փոխանակ խաղաղութեան ու երջանկութեան առաջնորդելու, ամե-

նաողբալի հակառակութիւններու և կռիւններու պատճառ եղած է: Ասոր համար ոմանք ոչ միայն ուէ օգուտ չեն սպասեր կրօնէ, այլ եւ կը յանդգնին պնդել թէ պէտք է կրօնը ջնջել խաղաղութիւն հաստատելու համար: Կ'արժէ որ այս կացութիւնը ճշմարիտ ամէն կրօնասէրի մտածութեան առարկայ ըլլայ: Խոնարհաբար խորհելով պէտք ունինք կրօնն ամենայն պարզութեամբ ըմբռնելու և հասկնալու թէ այն ի՛նչ կը նշանակէ մարդկային երջանկութեան համար: Կրօնը մարդկային բնութեան ամէնէն խորարմատ ու զօրեղ ազդակն ըլլալով կրնայ մեծապէս ծառայել մարդկային և միջազգային ամէն խնդիրներու խաղաղ լուծման, եթէ ուղիղ իմաստով հասկցուի ու ի գործ դրուի:

Կրօնն այդ պարագային անէծքի տեղ եղբայրութիւն, ոխի տեղ մտերմութիւն, թշնամութեան տեղ սէր յառաջ կը բերէ և հիմնապէս կը լուծէ ընկերային խնդիրները: Եթէ այդ խնդիրները լուծելու մասին յոյսի նշոյլ մը կայ մարդկութեան համար, այն ալ անտարակոյս այսպէս ըմբռնուած կրօնի մէջ կրնայ գրտնուիլ: Մարդիկն իրարմէ բամբուկները կրօններն են: Կրօնն իր գուտ ու պարզ վիճակին մէջ մարդոց բարեացակամութեան և անհատական ու միջազգային յարաբերութիւններու կանոնաւորութեան նպաստող ամենամեծ ազդակն է: Անոր համար մարդկային երջանկութիւնը կրօնի դէմ պայքարելով չապահովուիր, այլ զայն ուղիղ ըմբռնելով և կեանքի մէջ գործադրելով:

Կարևորն է ոչ թէ կրօնը մոլեռանդական նախապաշարունակներու հետ խառնելով մարդոցմէ զզուիլ, այլ գիտնալով թէ կրօնը սէր է մարդոց հետ ուղիղ բարեկամութեամբ վարուիլ և շատ քիչ մասով կրօնի մարմնաւորեալ տիպարի պէտք առնել: «Մէկտէկ սիրէք, ինչպէս ես ձեզ սիրեցի»:

0025984

53

2018

